

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד' קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי דיסר

גליון מס' 177

מסכת סנהדרין ל"ב-ל"ח

בס"ד, ז' חשוון תשס"ג

השבוע בגליון

■ פינוי עובר עבירות מקברו
■ הנער הרוצח שנידון למיתה בעוון גניבה
■ כולם קדושה לך ישלשו

■ יין נסך והטיית משפט אביון, מה הקשר?
■ הצלת רוצח מעונש מוות

■ מדוע אין רשות לחלוק על תנאים ואמוראים?
■ קבלת חכמי ישראל אחר חתימת המשנה והתלמוד
■ הפער שבין דורות ראשונים לדורות אחרונים

ברוך שעשה לנו נס במקום הזה

שיעור מאורות הדף היומי בבית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי תל אביב

דבר העורך

ברוך אלקינו שבראנו לכבודו

איננו יכולים לפתוח במילים, טרם נודה לקב"ה על הטוב אשר גמלנו, בהצלחת של לומדי "מאורות הדף היומי" ומגיד השיעור מבית מדרשו הרב פלמן שליט"א, מן הפיגוע אשר אירע בעשרת ימי תשובה, עם תחילת שיעור הדף היומי הנמסר מידי ביומו בשעות הצהריים בבית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי בתל אביב. כזכור, נס דומה אירע לפני מספר חודשים לקבוצת אקדמאים מן האוניברסיטה העברית בירושלים, לומדי "מאורות הדף היומי". לא אדם אחד ולא שניים שאלו, הכיצד? באמת? בתוך זמן קצר כל כך אירעו ניסים בדיוק בשיעורי "מאורות הדף היומי"?

אכן, כן! ב"ה "מאורות הדף היומי" פרושים בכל רחבי הארץ, באמצעות רבני בית המדרש היוצאים השכם והערב לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, למפעלים, לכנסים, למשרדי עורכי דין, למשרדי רואי חשבון ועוד, להגדיל תורה ולהאדירה. משכך הם פני הדברים, מובן, איפוא, כי רצף הניסים המלווה את לומדי "מאורות הדף היומי" מותאם למהלך העניינים בארצנו הקדושה.

מטבעו של חג, שהוא מעלה זכרונות מימים ימימה, הן מבית אבא, הן מבית סבא, או

המשך בעמוד הבא

דף לג/א טעה בדבר משנה חוזר
מדוע אין רשות לחלוק על תנאים ואמוראים?
סוגייתנו עוסקת בבירור דינו של דיין שטעה ופסק שלא כדין, וקובעת, כי "טעה בדבר משנה - חוזר". כלומר, פסק דין שסותר את דברי המשנה אינו תקף כל עיקר.

הראשונים (רא"ש סי' ו' ו"בעל המאור") מבארים, כי לא רק פסק דין שסותר "דבר משנה" אינו תקף, אלא, כל אימת שפסק הדין סותר הלכה שהדיין אינו רשאי לחלוק עליה, בטל פסק דינו. משום כך, לדעת הראב"ד (ועוד, רא"ש שם), דיין שפסק שלא כפסקי הגאונים, דינו כ"טועה בדבר משנה", שכן, אין לחלוק על דבריהם. בנוסף לכך, כתב הרא"ש (שם), גם כאשר מותר לדיין לחלוק על אותו פוסק, עשוי הוא להיחשב כ"טועה בדבר משנה", וזאת, אם בזמן שהכריע את הדין, הוא לא ידע את דברי אותו פוסק, ולו היה יודע, היה חוזר בו.

כיצד זה נוצרה מוסכמה ברורה, לפיה לפוסקים בני הדורות המאוחרים אין רשות לסתור את פסקיהם של בני הדורות הקודמים להם, עד ששטייה מדברי המשנה מוגדרת כ"טעות"? כמו כן, מדוע אין אמורא רשאי לחלוק על תנא, כפי שפעמים רבות אנו נוכחים בעת לימוד הגמרא שדברי אמורא מסויים נדחים כאשר הם סותרים משנה או ברייתא? היררכיה זו, מי יצרה?
התשובה לשאלה זו נחלקת לשניים - מעמדם של המשניות והתלמוד הבבלי, ומעמד הפוסקים הראשונים לעומת הפוסקים המאוחרים להם.

קבלת חכמי ישראל אחר חתימת המשנה והתלמוד: בחיבורו "כסף משנה" על הרמב"ם (הל' ממרים פ"ב הל' א') כתב מרן רבי יוסף קארו: "ואפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים, וכן עשו גם בחתימת הגמרא, שמיום שנחתמה לא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליה". כלומר, קבלה כללית התפשטה באומתנו שאין לערער אחר חכמי המשנה והגמרא. ואכן, הרמב"ם בהקדמתו לספרו "משנה תורה" הוא ה"יד החזקה" כתב: "ואבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבינו עליו השלום".

הפער שבין דורות ראשונים לדורות אחרונים: מה טיבה של קבלה זו שקיבלו על עצמם חכמי ישראל והאומה כולה את המשנה ואת התלמוד הבבלי? ה"חזון איש" (קובץ עניינים הערות החזון איש אות ב') מבאר, כי "לא טובה וחסד עשו עם הראשונים, אלא האמת חייב אותם". כלומר, אחר חתימת המשנה ואחר חתימת התלמוד נוכחו החכמים לדעת כי קיים פער רב ביניהם ובין הדורות שקדמו להם, ולפיכך הם הכירו כי אין הם יכולים לחלוק על דעות קודמיהם.

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר ישראל דב שפניר ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל
נלב"ע ח' מרחשון תשל"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר בנימין שפניר
ומשפ' שיחיו ת"א

לעילוי נשמת

מרת פרידה פריחה
אהרונב ע"ה
בת מזל ע"ה נלב"ע כ"ו תשרי תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו
הר"ר מנחם בן משיח ורעייתו
סביון

לעילוי נשמת

משה ליכטנשטיין ז"ל
ב"ר אליהו רפאל ז"ל נלב"ע ט' חשוון תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר יזהר ליכטנשטיין
ומשפ' שיחיו ת"א

המשך מעמוד קודם

הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד (שם, תשובה להערות הנ"ל) מעיר, כי אין הדברים מספיקים. שכן, פעמים גם בדורות מאוחרים מצוי גברא רבה שנחשב כשווה ערך לחכמי הדורות שקדמו לו, וכדוגמה נציין את דברי הגר"ח מוואלאז'ין, כי יתכן שמדרגת הגר"א היתה כרשב"א ואולי גם כרבו הרמב"ן. כן ידוע שהעידו על רב האי גאון כי גדול היה מכל הגאונים, אף שהיה אחרון להם בזמן. האם איש כזה יוכל לחלוק על קודמיו? בגמרא לא הוזכרו חילוקים, כמעט, בדבר. על כורחנו שישנו טעם נוסף.

לפיכך, אומר הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, יש לבאר את הדברים על סמך הנחה מתבקשת, כי להסכמת כל חכמי ישראל יש תוקף הזהה לסמכות העליונה של בית הדין הגדול שישב בשעתו בלשכת הגזית. אמנם, בית הדין הגדול מנה שבעים איש בלבד ולא את רוב חכמי ישראל, וסמכותו היתה מותנת בישיבתו במקומו (עיי' לעיל דף ב'). אולם, לקיבוצם ולהסכמתם של חכמי ישראל כולם, אין הגבלה דומה, ולכן יש לדבריהם תוקף בכל מקום כמו לבית הדין הגדול בשעתו. בחתימת המשנה, כמו גם בחתימת התלמוד, נקבצו כל או רוב חכמי ישראל, ולפיכך אין רשות לחלוק על אותן ההלכות שנפסקו במשנה ובגמרא (קוב"ש ח"ב, בקונטרס דברי סופרים סי' ב', ובהרחבה בקובץ עניינים עמוד קצ"ח-ר"א). [את דבריו הוא מבסס, בין השאר, על דברי הרמב"ם הידועים (הל' סנהדרין פ"ב), לפיהם, כינוס כל חכמי ישראל יכול לחדש את הסמיכה, אלא שהרמב"ם הוסיף "והם ששמעו את הקבלה בעיקרי התורה כולה דור אחר דור עד מרע"ה". ועיי' בספר "בית ישי" להגר"ש פישר שליט"א. עיי' עוד ב"קובץ שיעורים" בבא בתרא אות תרל"ג שהביא דעת הגר"ח מבריסק זצ"ל שאמורא רשאי לחלוק על תנא. אלא שהגמרא מקשה כאשר דברי אמורא סותרים לדעתו של תנא, משום שאילו ידע את דברי התנא לא היה חולק עליו. ועיי' ספר "יד מלך" להגר"ד מן שליט"א הל' ממרים].

עד כה עסקנו בהסכמה הכללית של כל חכמי ישראל בדבר מעמדם הבלתי מעורער של המשניות והתלמוד הבבלי. נותר, איפוא, לברר, את מעמדם של הפוסקים שלאחר חתימת התלמוד.

ובכן, יש הסוברים, כי דברי הגאונים שאחר התלמוד אינם הלכה ברורה ופסוקה (בעל המאור, ועיי' פיהמ"ש לרמב"ם בכורות פ"ד מ"ד). לעומתם, יש דעות כי אין לחכם, אפילו מתקופת הראשונים, לחלוק על דברי פוסקי הדורות שקדמו לו, וכדברי הרא"ש (הובא בטור ח"מ סי' כ"ה): "אפילו חכמי כל דור ודור שאחר הגאונים לאו קטלי קניא באגמי הוו". אמנם, אם בידי הפוסק קושיה איתנה המערערת את בסיס פסק ההלכה שנקבע על ידי הפוסקים שקדמו לו, רשאי הוא לחלוק על דבריהם, משום ש"כל הדברים שאינם מבוארים בתלמוד שסדרו רבינא ורב אשי יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים" (רא"ש שם).

יש להדגיש, כי כל הנאמר לעיל עוסק בחכם הראוי להוראה, וברור מעבר לכל ספק, כי הבין את דברי קודמיו לאשורם טרם שביקש לחלוק עליהם. אולם, כאשר מרחק הדורות וקטנות המוחין מוכיחים כי אין אנו יורדים לעומק הבנתם של בני הדורות הקודמים, מובן מאילוי, שאין לנו רשות לחלוק על דבריהם, מאחר שכדי לחלוק על דבר מה, יש להבינו (קובץ עניינים שם). **אכן, להלכה נפסק** ("שולחן ערוך" ח"מ סי' כ"ה סעי' א'), כי אין דיין רשאי לחלוק על כל דין המפורש בספרי הפוסקים שלפניו. [עיי' ברמ"א שהביא דעת הרא"ש הנ"ל, ועיי' ב"פתחי תשובה"].

דף לו/ב הכל כשרין לדון דיני ממונות הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר

יין נסך והטיית משפט אביון, מה הקשר?

במשנה הראשונה בפרקנו, נאמר, כי "הכל כשרים לדון דיני ממונות". רב יהודה בסוגייתנו מבאר, שהמשנה באומרה "הכל" כללה גם את הממזר, שאף על פי שהוא פסול לשמש כדיין בדיני נפשות, כשר הוא לדון דיני ממונות. גם לשון המשנה בתלמוד הירושלמי (סנהדרין פ"ס הל' ז') היא כלשון משנתנו "הכל כשרין לדון דיני ממונות" ומפרש שם רבי יהודה, "אפילו ממזרין". אלא, שהירושלמי מוסיף, כי **"רבי יהודה אומר אין מדקדקין ביין נסך"**... וממשיך הירושלמי ואומר: **"כתיב לא תטה משפט אבליך בריבו"**... כיצד השתרבב הדין "אין מדקדקין ביין נסך" להלכות העוסקות בדיינים? ובכלל, האם אומנם "אין מדקדקין ביין נסך"? הלא ידועה לכל הזהירות המופלגת שיש לנהוג ביין - חותמות, הרחקה מנכרים ועוד. לזאת יקרא "אין מדקדקין"? [1] את התמיהה, כיצד אמרו "אין מדקדקין ביין נסך" יש המפרשים, כי כוונת רבי יהודה היא, שפעמים יש להקל בדין יין נסך, כמבואר בסמ"ג (לאוין קמ"ח), שגגר נכרי רשאי לתקן חבית יין סדוקה של יהודי, משום שאין דרכם של הגויים לנסך באופן זה ("מראה הפנים" שם). יש שהצביעו על קולות אחרות שנאמרו ביין נסך שאליהן כיוון רבי יהודה בדבריו אלו (עיי' שו"ת מהרש"ל סי' ע"ו). ברם, עדיין יש להבין מדוע הצמיד הירושלמי הלכה זו להלכות דיינים.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

ממקומות אחרים בעלי משמעות בחייו של האדם. אחר חג הסוכות ושמחת תורה התקבלו במערכת מספר מכתבים ומספר טלפונים מעניינים, מאת יהודים טובי לב אשר ביקשו לשתף את הציבור ברחשי לבם ההומה בעת הזכרם במאורעות ובעובדות מרתקות שאירעו עמם, ואשר יש בהן כדי "ללמד לאנוש בינה". השבוע בחרנו לפרסם את סיפורו של הר"ר אברהם מ. אשר ביקש להישאר בעילום שם, כדי למנוע אי נעימות מן האנשים שהסיפור נסוב אודותם.

לקראת סוף מלחמת העולם השנייה ניצל בריטי מבית המלוכה, בשם ברנדוט, את קשריו עם המנהיג הנאצי הימלר, ובהשתדלותו חולצו יהודים ממחנות ריכוז והובלו לעיר שטוקהולם בירת שוודיה.

על הפליטים גם נימנו שלוש אחיות ששרדו ממשפחה מיוחסת מפולין, וכן בחור צעיר, בן ישיבה בעל ראש מבריק, שלפני המלחמה עשה חייל בלימודיו.

מאן דהוא יזם את השידוך, ואחת האחיות נישאה במזל טוב לבחור הצעיר, שלמרבה הצער פרק מעליו עול תורה ומצוות. "מירוב צרות שעברו עליי" סח ר' אברהם, "הוא עזב את הדת והיה מבולבל מאד".

"אני עצמי", ממשיך ר' אברהם לספר, "יליד דנמרק, ובאמצע המלחמה הבריחו אותי לשוודיה. משם הפלגנו לארץ ישראל, אשר שעריה ננעלו ביד ברזל על ידי הבריטים, והובלנו אחר כבוד למחנות בקפריסין.

שם, בקפריסין, פגשתי את בני הזוג משוודיה. אשתו מלאת צער היתה על דרכו של בעלה, שאף תפילין לא הניח, אך לא עלה בידה לפעול כדי לשכנעו לקיים ולו את המעט שבמעט. שבור היה האיש ונדכא.

בוקר אחד, היה זה בשמחת תורה, התקבלו מספר אנשים ליד הצריף ששימש כבית כנסת, ולגמנו "לחיים" לכבוד יום טוב. והנה, אותו צעיר חלף במקום, ויד נעלמה הגישה לו "גלגול לחיים" - כוסית לחיים. כוסית אחת גררה את רעותה, וכטוב ליבו, החל הוא למוזג לעצמו משקאות לתוך כוס גדולה, ולא חלפה שעה קלה ומידענו היה מבושם כהוגן.

אתה יודע מה עושה יהודי כשהוא שיכור? שואל ר' אברהם רטורית, "שר אדון עולם... ובכן, משכנס יין הכריז השיכור, כי עליו לנאום בפני הקהל במספר נושאים חשובים. עליצות הנוכחים גברה והלכה, שולחן עגול גרר מירכתי בית הכנסת, וכשבקבוק יי"ש לפות בידיו הועלה השיכור אל על.

משנתנה לו הבמה עצם הבחור את עיניו, פתח את פיו ו...הפליג בדברי תורה. אח... נזכר ר' אברהם בהתרגשות וגברת והולכת, "זה היה גיוואלדיק, מדהים. פנינים, יהלומים נזרקו מפיו. אחר כך הנמיק השיכור את קולו והחל נושא דברי כיבושין! עמד השיכור בקדקדו הגלוי ועם בקבוק היי"ש בידיו, וסנט בעצמו ובנו, "האם יודעים אנחנו כיצד על יהודי להתנהג! מה חובתו בעולמו!" ובכי תמרורים ליוצר נשמתו בקע מכל גופו. ואנחנו, כל הקהל שיצאו מעמק הבכא, בכינו יחד איתו, בכי טהור המזכך את הנפש ואת הגוף.

"אין עוד מלבדו", זעק לפתע השיכור בקול אדיר, התמוטט ושקע בשינה עד אור הבוקר.

למחרת הוא כבר הניח תפילין. חזר לעצמו".

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,

מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

.....
בברכת התורה העורך

[1] כמו כן, יש לתמוה על דברי רבינו יעקב מוינא, מרבתינו הראשונים, אשר אף שונה וכותב, כי ההלכה שאין מדקדקין ביין נסך מיוסדת על הפסוק "לא תטה משפט אבליך בריבו". אף בספר "דמשק אליעזר" (פרשבורג תרמ"א) מצטט מדרש פליאה: "לא תטה משפט אבליך בריבו - מכאן לין נסך שאסור מן התורה". הסברים שונים ניתנו לקשר בין יין נסך לפסוק זה העוסק בהטיית דין ומשפט? ועל חלקם התבטא מפרש הירושלמי בעל "מראה הפנים": "כמה שיבושים ראיתי ושמעתי בפי זה, והבל יצפה פיהם!"

פנינים

דף לבא דיני נפשות מתחילין מן הצד

ענוה שלא במקומה

חז"ל מספרים (למנוח נ"א), כי בר קמצא הטיל מום בקרבן שנשלח על ידי המלך לבית המקדש בירושלים, ואף על פי כן סברו חכמים להקריבו משום כבוד מלכותו, או לחילופין, להרוג את בר קמצא, אך חזרו בהם לאחר שרבי זכריה בן אבוקולס חיזה דעתו נגד עשיית מעשים אלו. על כך אמר רבי יוחנן ש"ענותו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו", שכן בעקבות כך כעס המלך ובא על ירושלים לכבושה.

מה עניין ענוה לכאן? הגר"א מוילנא זצ"ל מבאר זאת לפי האמור בסוגייתנו, כי "דיני נפשות מתחילין מן הצד", היינו, מן הקטן שבסנהדרין, משום שאין לחלוק על דעתו של ראש הסנהדרין.

ניתן, איפוא, לומר, כי חכמים סברו שלא כדעת רבי זכריה בן אבוקולס, אלא שלא יכלו לחלוק עליו משום "לא תענה על רבי". אלא שעדיין קשה, הרי יכלו לומר את דעתם לפניו? אלא שענותו של רבי זכריה בן אבוקולס, הבאיה אותו לישיב מן הצד, כי מאן לחשיב את עצמו, ומיד כשהחלו בשמייעת דעות חברי הסנהדרין חיזה הוא את דעתו, ולא יכלו עוד לחלוק עליו... ("ידברי אליהו").

דף לבב צדק צדק תרדוף

האמת יסוד הכל

דרש רבי בונים מפשיסחה זצ"ל: גם הרדיפה אחר הצדק צריכה להיות בצדק, ולא בשקר חלילה... **ועוד דרש רבי בונים**, כפי שמסר החידושי הר"ם: בשום מקום בתורה לא מצוי לשון הרחקה. החכמים לבד הם שקבעו גדרים וסייגים. כל זאת מלבד באמת ובשקר - בשקר נאמר "מדבר שקר תרחק", ובאמת וצדק נאמר: "צדק צדק תרדוף". האמת והצדק והבריחה מהשקר וההזיוף - הם יסוד הכל... ("שפת אמת").

דף לבב תדחה שאינה טעונה מפני טעונה

האוטוביוס קודם

ר' אברהם, בנו של הגאון רבי יעקב קמניצקי זצ"ל, הסיע פעם את אביו בשדרות קוני איילנד שבברוקלין. בעוד הנהג ממתין ברמזור, זרזו לקראת זינוק קדימה במטרה להקדים את האוטובוס שעצר לצידו ולנסוע לפניו בנתיב היחיד הפתוח לפניו הופתע לשמוע את אביו אומר לו: "חייב אהה לתת זכות קדימה לאוטובוס העמוס בנוסעים, שהרי גמרא מפורשת היא: 'תדחה שאינה טעונה מפני טעונה'..." ("רבי עקיבא").

דף לחא נכנס יין יצא סוד

נכנס יין

רמז גדול יש במשפט המפורסם "נכנס יין יצא סוד" המובא בסוגייתנו, אמר הגר"א מוילנא זצ"ל.

סוד ה' מוזכר בתנ"ך בהקשר לשלושה בלבד - יראים, ישרים, נביאים. (תהילים כ"ד) "סוד ה' ליראים", (משל' גלב) "ואת ישרים סודו", (עמוס ג') "גלה סודו אל עבדיו הנביאים".

נכנס יין, היינו: ישרים, יראים, נביאים, יצא סוד... ("קול אליהו").

דף לחא נברא בערב שבת

אדם ברייתו אשר ברא

הגמרא בסוגייתנו מבארת, שאדם הראשון נברא בערב שבת כדי שזמנו יהא מוכן לו מיד.

זה הוא שאנו אומרים "ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא". תחילה הכין מזון, ואחר כך ברא: ("יבוא שער", ביאור לברהמ"ז).

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל
ב"ר צבי ז"ל וזוג' מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמאזל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

המשך מעמוד קודם

חלק ממפרשי הירושלמי כותבים כי הירושלמי הצמיד הלכות אלו זו לזו, מאחר שבשתייהן מקל רבי יהודה, היינו, בדיני ממונות הוא מקל שממזר רשאי לדון, ובדיני יין נסך הוא מקל, כאמור ("פני משה", "מראה הפנים". ע"ע בשו"ת הרא"ש כלל י"ט, ובתשובות "צמח צדק" כלל קט"ז). להלן נציין שני פתרונות מעניינים לתמיהה עצומה זו.

הגאון רבי חנוך ארנטרובי זצ"ל, אב"ד מינכן, מבאר בספרו ("עיונים בדברי חז"ל ובלשונם"), שהפסוק "לא תטה משפט אבינך" העוסק בהלכות דיינים, משמש לרב יהודה **כתזכורת** להלכות יין נסך. שכן, חבית מסוג מסויים מכונה "אובין" (עיי' תוספתא במסכת כלים ב"ק (צוקרמאנדל) פ"ב הל' ב'), ואומר רבי יהודה, שאין לאסור חבית יין, הנקראת "אובין" שתוקנה על ידי נגר נכרי, ודבר זה רמוז בפסוק "לא תטה", לחומרה, את "משפט אבינך" - את דינה של חבית זו...

פתרון מבריק מזה אנו מוצאים בספרו של הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל ("מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו" סי' ז'). לדבריו, רבי יהודה המובא בירושלמי, הוא אותו "רבי יהודה היה נותן בהם סימנים", המוזכר בהגדה של פסח, שנתן סימנים לזכירת עשר מכות מצרים - דצ"ך, עד"ש באח"ב.

אמור מעתה, רבי יהודה כלל לא התכוון לדיני יין נסך, אלא בא לתת סימנים להלכות דיינים! היינו, לקולות הנהגות בבתי דין הדנים בדיני ממונות לעומת בתי דין הדנים בדיני נפשות. שהנה, המילים **יין נסך** ראשי תיבות הם: יום - דיני נפשות גומרים ביום בלבד. יום - בדיני נפשות אין פוסקים את הדין באותו יום שבו החלו לדון, אלא אם כן רוצים לזכות את הנאשם. נכרי - מי שהיה נכרי פסול לשמש כדיין בדיני נפשות אף אם התגייר. נזדקן הדין (עיי' מב/א). **סריס** - פסול לשמש כדיין בדיני נפשות. כ' שנה - פחות מבן כ' שנה שלא הביא ב' שערות אינו דן בדיני נפשות. בכל ההלכות הללו, אין מדקדקין בדיני ממונות, כי אם בדיני נפשות... [עיי' בירושלמי סנהדרין פ"ד הל' ז' י"א הבדלים בין דיני ממונות לדיני נפשות].

דף לזב דין ארבע מיתות לא בטלו

הצלת רוצח מעונש מוות

גמרתנו אומרת, כי אמנם בעוונותינו הרבים אין סנהדרין בימינו, אך ארבע מיתות בית דין לא בטלו מן העולם, ואדם שעבר במזיד על מצווה מן התורה שעונשה מיתה, הקב"ה ממיתו. היו שסברו (עיי' "מסגרת הזהב" על קיצור שולחן ערוך סי' כ"ו, וב"מטה אפרים" דיני קדיש בהגהות לדין ה'), כי על פי המובא בסוגייתנו, לבנו של אדם שנהרג, זכות קדימה באמירת "קדיש" על פני בנו של אדם שנפטר באופן טבעי, משום שהנהרג, כנראה היה זקוק לכפרה, ולכן בנו קודם באמירת "קדיש" כדי לכפר עליו. אולם כל הפוסקים דוחים אפשרות זו על הסף, כפי שה"חתם סופר" (שו"ת יו"ד סי' של"ג) דחה את טענתם של אנשי החברה קדישא שביקשו לקבור בנפרד את הנהרגים, משום שלטענתם הם נחשבים כהרוגי בית דין. ה"חתם סופר" הבהיר להם, כי אכן, כל מי שעבר עבירה סופו להיהרג בידי שמים, אך חלילה לומר שכל מי שנהרג, הרי זה משום שעבר עבירה והוא נחשב כהרוג בית דין (וכ"כ הפרישה יו"ד סי' שמ"ה, וב"שדי חמד" מערכת אבלות סי' קס"ט).

פינוי עובר עבירות מקבירו: מעשה היה ביהודי, שנשא נכרית ועבר על כל העבירות שבתורה. ביום בהיר נהרג אותו יהודי בתאונת מטוס בדרום אפריקה, ונקבר שם בבית קברות של נכרים. בני משפחתו פנו אל הגאון רבי יצחק ויס זצ"ל, כדי לשמוע את חוות דעתו אודות אפשרות פינויו לקבר ישראל. בעל ה"מנחת יצחק" (שו"ת ח"ו סי' קל"ז) ציין, כי אין כל איסור על קרוביו לפנותו מקברו, וכדברי ה"חתם סופר" הנ"ל, שאין הוא נחשב כהרוג בית דין. אלא, שגם אין חובה על בני המשפחה לפעול למען כבודו, שהרי פינוי מת מקברו למקום מכובד יותר, הוא לכבודו, ואדם זה "כיון שהוא עצמו לא חס ולא חשש לכבודו בחייו גם אחרים אין אחראים לחוש לכבודו אחר מותו!"

הנער הרוצח שנידון למיתה בעוון גניבה: בעל ה"חוות יאיר" (סי' קמ"ו) נאלץ לדון בסוגייה זו מזווית שונה. לפני כשלש מאות שנה הפכה מריבה בין נערים לתגרה אלימה, ואחד הנערים, שלא שלט בכעסו, שלף סכין ורצח את רעהו נפש. תקופה קצרה לאחר מכן הפך הרוצח ראש לכנופיית גנבים, וכאשר הוא נלכד על ידי השלטונות הרוסיים, נחרץ דינו למיתה בעוון גניבה. בעל ה"חוות יאיר" התבקש לחוות את דעתו אם יש להפעיל שתדלנים שימלטו "תכשיט" זה מעונשו. לבסוף, נתלה הגנב והומת, אך ה"חוות יאיר" התייחס לנידון, תוך שהוא מציין, כי דבריו אינם מכוונים הלכה.

בתשובתו הארוכה הוא מתייחס לנאמר בסוגייתנו שהקב"ה מסבב מיתה לעבריינים במזיד, ולפיכך כתב, כי כאשר רוצח מועד שרוי בסכנת חיים, אין על איש מישראל להשתדל עבורו. אולם, נער זה שרצח את חברו מתוך מריבה וכעס, עדיין בכלל "ישראל" הוא. ואמנם, לו היה נחרץ דינו למיתה בגין מעשה הרצח, ניתן היה להסתפק אם יש לחלצו ממיצר, שכן, באופן זה נראה יותר שהוא נענש משמים על רציחתו. אך, במקרה דנן, שהנער נשפט למיתה בעוון גניבה, יש להצילו, ואין לנו לקבוע שעונש זה נחשב לו כמיתת בית דין.

המשך מעמוד קודם
דף לז' ב מכנף הארץ ולא מפי הארץ
כולם קדושה לך ישלשו

אינו דומה נוסח תפילה של בני עדה זו לנוסח התפילה של בני עדה אחרת. רבים מאד הם השינויים בנוסחאות התפילה, ולהלן נתייחס לאחד מהם, הבא לידי ביטוי ב"קדושה" הנאמרת בחזרת הש"ץ.

בגמרתנו מובא, כי שירת הארץ לבוראה אינה נשמעת מפי הארץ אלא מכנף הארץ, שנאמר (ישעיהו כד/טז) "מכנף הארץ זמרת שמענו". בהקשר לכך בעלי התוספות (ד"ה "מכנף הארץ") מצטטים מהכתוב בתשובות הגאונים, שבני ארץ ישראל אינם אומרים "קדושה" אלא בשבת בלבד, שנאמר (ישעיהו ו/ב) "שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד". כל כנף אומרת שירה לפני הקב"ה באחד מימי השבוע. אולם, בהגיע היום השביעי אומרים השרפים לפני הקב"ה כי אין להם כנף נוספת לומר בה שירה והוא משיב להם, כי עדיין יש לו כנף אחת שנאמר "מכנף הארץ", היינו, שבני ישראל הנמצאים על הארץ אומרים "קדושה" בשבת. אכן, במסכת סופרים (פרק כ' הלכה ז') נאמר: "כל יום שאין בו מוסף אין בו קדוש", וה"נחלת יעקב" (שם) מציין, כי הדברים עולים בקנה אחד עם דברי בעלי התוספות, שרק בשבת, וגם ביום טוב הנקרא שבת, נהגו לומר "קדושה".

מעיון בתשובות הגאונים ובחיבוריהם עולה, כי אין הכוונה לכך שבני ארץ ישראל אמרו "קדושה" בשבתות בלבד, אלא הכוונה היא ל"קדושה" הנאמרת בתפילת המוסף של שבתות וימים טובים, היינו, "נעריצך ונקדישך" לפי נוסח אשכנז ו"כתר" לפי נוסח ספרד (ראה ב"כתבי הגאונים" עמ' תקנ"ט), שבני בבל אמרוה בכל תפילה מימות השבוע, ובני ארץ ישראל אמרוה בשבתות וימים טובים בלבד, כנהוג בימינו. אכן, לפי סידורו של רב עמרם גאון, קדושת "כתר" גם נאמרת בתפילת שחרית של כל יום מימות החול, כמנהג היהודים בני בבל בשעתם (ע"ע "נחל אשכול" על ספר האשכול לראב"ד הל' תפילה וק"ש).

כידוע, גם ב"קדושה" של ימות החול קיים הבדל בין נוסח ספרד לנוסח אשכנז. לפי נוסח ספרד יש לומר "כנועם שיח סוד שרפי קודש המשלשים לך קדושה", ואילו לפי נוסח אשכנז אומרים "נקדש את שמך בעולם, כשם שמקדישים אותו בשמי מרום". ההבדל בין שתי נוסחאות אלו, כותב הגאון הרוג'ובי, בולט שכן, לפי נוסח ספרד המתפלל מקדש בעצמו את הקב"ה כפי שהמלאכים בעצמם מקדישים את שמו - "כנועם שיח סוד שרפי קודש", ואילו לפי נוסח אשכנז המתפלל אומר "נקדש את שמך בעולם", ולאחר מכן הוא מציין את הקדושה הנאמרת על ידי המלאכים - "כשם שמקדישים אותו בשמי מרום". היינו, המתפלל עצמו אינו מקדש את הקב"ה, אלא הוא מזכיר שהמלאכים, בשמי רום, מקדישים את הקב"ה.

מעתה, כותב הגאון בעל ה"צפנת פענח" (שו"ת ח"ב סי' ק"מ), דברי בעלי התוספות הנזכרים, שבני ישראל מקדישים את הקב"ה בשבת בלבד, עולים בקנה אחד עם נוסח אשכנז, המבדיל באופן בולט בין ה"קדושה" של יום חול ל"קדושה" הנאמרת בשבת. לעומת זאת, לפי נוסח ספרד, בני ישראל מקדישים בעצמם את הקב"ה הן בימות החול והן בשבת. [נאמנם, גם לפי נוסח ספרד קיים חילוק שבשבת מקדישים "המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה, יחד, מלבד החילוק הבולט של נוסח "כתר יתנו לך"].

נקודות הפצה בחו"ל
אנגליה: לונדון: יחזקאל אבריס 044 + 8700-416000 (0) 044 + 07976402928
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
בלגיה: הר"ר יעקב סנדוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
ארצה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנלס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

עונג שבת פרשת לך לך

"ואנשי סדום רעים וחטאים" (יג/ג)
• **נופין על מדת סדום,**
העברת מקור דרך מטבח השכן
"ברוך אברהם לא-ל עליון קנה שמים וארץ" (ד/ט)
• **אמירת "לחיים" בשתיית יין ויין**
"אם מחוט ועד שרוך נעל" (יד/כג)
• **רמז להלכות טלית ותפילין**
"שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי" (יד/טו)
• **קבלת משרה תורנית משנה את המזל לטובה**
"וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה" (יד/כג)
• **מילה בזמנה ומילה דחיה, למי זאת הקדימה?**
• **ברית מילה בעזרת קרני לייזר**
על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ד' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם חיים קוט** ז"ל
ב"ר צבי ז"ל נלב"ע ז' חשוון תשל"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
האשה הצדקנית המחנכת
מרת **טשרנא טורק** ע"ה
ב"ר דוד שלזינגר זצ"ל
אשת הרב משה טורק יבלחט"א
נלב"ע ז' חשוון תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

הונצח ע"י הגר"ח קנייבסקי שליט"א

דף משלך בגמרא!!

עשה למען יקיריך ד"ל והנצח זכרם הטוב לברכה בש"ס מאורות, לצד נשמותיהם של גדולי ישראל זצ"ל ותמיד תמיד, כשיגיעו בשיעורי הדף היומי, לדף הרשום על שם יקיריך, יעלה לימוד התורה בציבור לזכות הנשמות היקרות, להמציא להן מנוחה נכונה עד ביאת הגואל.

בהמלצת מאורי הדור שליט"א: ... ויש זה ענין אשור וקניין גבול וסגולה גדולה - לאיים, פרנסה, זנינים.

פניות והזמנות בפקס: **03-5780243**

אירופה טל. 07966294719 פקס. 02087318053 ארה"ב טל. 7182536218 פקס. 7182532529

03-6160657, 03-6164725